

a sui cognitione et humilatione incipere, ut dictum est.

CAPUT III.

UTRUM DE RATIONE ORATIONIS VOCALIS SIT INTENTIO ORANDI?

1. *In quo consistat oratio vocalis quoad exteriorum actum.* — Navarrus, in Enchir. de Orat., c. 1, prælud. 6. — *Oratio potest scripto fieri.* — Ex dictis in superioribus capitibus sufficienter explicata manet oratio vocalis quoad exteriorum actum, in quo veluti consummatur; nam illa consistit in prolatione verborum, quibus petitio significatur, sive significatio sit expressa per verbum petendi aut rogandi, sive sit implicita, seu opera, ut Navarrus loquitur, per verba indicantia necessitatem et desiderium remedii obtinendi ab eo cui proponuntur, ut fuerunt illa sororum Lazari, Joan. 11: *Ecce quem amas inframatur*, ut notavit D. Thom. 2. 2, quæst. 84, art. 17, et indicavit Augustinus, tractatu 49 in Joannem; et ex illo exemplo obiter constat, posse orationem scripto fieri, illam vero sub oratione vocali comprehendi, quia fit signo sensibili ad placitum significante; quod signum, etiamsi sit scriptum, solet verbum appellari, et ita quod ad orationem spectat, eamdem rationem formalem habet, solumque materialiter differt. Communiter tamen oratio vocalis ad Deum proprie voce et ore fit, et hæc est quæ solet cadere sub præceptum, et communem usum, et ideo de illa tantum in hac materia loquimur; atque idem est cum proportione, si oratio vocalis non sumatur stricte pro sola petitione, sed pro laude Dei, et gratiarum actione, nam semper ex parte exterioris actus consistit in prolatione verborum, vel signorum quibus hæc significantur, neque aliud ad substantiam ejus postulatur ex ea parte.

2. *Quid requirat oratio ex parte actus interioris.* — Hic ergo inquirimus quid necessarium sit ad talem orationem ex parte actus interioris. Potest autem quæri de actu voluntatis et de actu intellectus; prior vocatur intentio, seu propositum orandi; alter appellatur attentio, quæ nihil aliud est quam mentis consideratio et advertentia ad orationem, quæ exterius profertur, vel ad objectum ejus, seu materiam circa quam versatur; et hæc duo breviter a nobis explicanda sunt: primum in hoc capite, alterum vero in sequenti.

3. *Intentio est necessaria ad orationem.* — *Probatur ratione.* — Qui recreationis gratia vel studii legit officium non implet præceptum. — Circa primum dicendum est, ad orationem vocalem necessariam esse mentis intentionem, id est, propositum orandi, seu petendi a Deo aliquid. Itaque non satis est verba petitionis exterius proferre, nisi ex libero proposito procedant; nam dormiens, amens aut infans, similia verba proferentes, non orant, ut bene argumentatur Gabr., lect. 62 in Cant., et per se notum est. Et ratio est, quia oratio dicit actum moralem et humanum, aptum ad merendum, et ad excitandum moraliter eum ad quem dirigitur; sine voluntate autem non est moralis actus. Deinde non satis est velle proferre aut legere talia verba, nisi hoc fiat cum affectu petendi aut orandi, ut bene significavit Palud., in 4, distinct. 15, q. 5, n. 24 et num. 26; et Major, d. 12, quæst. 7, concl. 1; et Navar., in Enchir., capit. 43, num. 14 et sequentibus. Et ratio est eadem, servata proportione, quia oratio debet esse moralis actus et humanus; ergo ut oratio, debet esse intenta; item quia oratio est locutio cum Deo; non loquitur autem cum Deo qui profert verba sermonis de Deo, nisi ad ipsum dirigat sermonem per intentionem suam, sicut etiam inter homines non loquitur unus cum alio, nec unus Angelus cum alio, nisi per voluntatem ordinando ad alterum cogitationem suam, vel ejus signum. Tandem oratio ex suo genere est actus religionis; religio autem est virtus voluntatis; ergo ut prolatione exterior sit vera, debet procedere ex intentione ex suo genere pertinente ad religionem, quæ saltem esse debet intentio orandi, seu petendi aliquid a Deo. Potestque declarari a simili de actione sacramenti, ad quam ut valida sit in ratione actionis sacramentalis, necessaria est intentio non tantum exercendi exteriorum actionem, sed etiam conficiendi sacramentum; ita ergo in praesenti dicimus non sufficere voluntatem proferendi verba, quasi materialiter legendo aut referendo, sed formaliter orando, quia sicut sacramentum est quid morale quod humano modo fieri debet, ita et oratio. Et ideo si quis studii vel recreationis causa legat Psalms, vel Sanctorum homilias, aut totum divinum officium, non implet munus orandi, nec satisfacit præcepto.

4. *Intentio orandi ex suo genere debet esse honesta.* — *Bona temporaria quomodo honeste peti possint.* — *Agens gratias Deo pro auxilio*

CAP. III. SITNE DE RATIONE ORATIONIS VOCALIS INTENTIO ORANDI.

ad turpe facinus non orat. — Atque hinc colligitur, ad veram orationem necessariam esse intentionem ex suo genere bonam et honestam; hoc constat, quia supra diximus non esse veram orationem, nisi ex suo genere honesta sit; sed ad orationem necessaria est intentio ipsiusmet orationis, ut oratio est; ergo necessaria est intentio ex suo genere bona, id est, ex vi sui objecti. Declaratur etiam in particulari: quia si oratio sumatur stricte pro petitione, debet esse de re decenti, et consentanea divinæ bonitati, ut supra ostensum est; talis autem petilio ex objecto honesta est; nam desiderium obtainendi a Deo aliquid decens et honestum, ex suo genere bonum est. Dices: interdum potest esse oratio ex desiderio divitiarum, aut honoris, quod non est bonum ex objecto, sed indifferens. Respondeo, ut tale bonum temporale per veram orationem petatur a Deo, necessarium esse ut habeat saltem virtute subintellectam conditionem, *si expedit*, vel aliquid simile, atque hoc modo petitionem illam ex objecto honestam esse. Et simili modo, si oratio vocalis extendatur ad laudem, et gratiarum actionem, et alios actus qui ei conjungi solent, ut sunt lectio sacra, enarratio beneficiorum Dei aut mirabilium operum ejus, vel propositus rationum, et titulorum in quibus oratio nititur, vel confessio proprietum peccatorum et infirmitatum, constat omnes hos actus esse ex objecto bonos, ac subinde intentionem orandi vocaliter, sive universaliter, et per modum unius, omnes illos actus comprehendat in ordine ad cultum Dei, sive ad unum principaliter dirigatur, et ad cæteros ratione illius, semper intentionem esse ex objecto bonam, quia oportet ut hæc intentio sit accommodata objecto, id est, ut sit voluntas proferendi voces, quibus vere et digne laudetur Deus, vel condigne illi gratiae agantur. Unde si quis vellet laudare Deum, ei attribuendo quæ ipsum non decent, aut gratias agendo pro auxilio dato ad turpe facinus patrandum, non est ille actus orandi, neque illa est intentio ad orationem sufficiens; et idem cum proportione est de cæteris actibus.

5. *Intentio bona simpliciter non est de substantia orationis vocalis.* — *An oratio mala ex parte rei petitæ sit vera oratio.* — Sed quæres an necessarium sit hanc intentionem esse bonam simpliciter; nam ex dictis in lib. 2 videri potest hoc esse necessarium, quia si intentio non est bona, oratio non erit bona; si autem oratio non est bona, neque oratio est, quia

non est Dei cultus, et ideo loco citato rejecimus distinctionem orationis in bonam et malam. Nihilominus dicendum est, intentionem bonam simpliciter non esse de substantia orationis vocalis. Itaque si quis habeat intentionem orandi, et ex illa proferat verba de se sufficientia ad orandum, et consentanea laudi vel reverentiae divinæ, licet hoc faciat ex intentione laudis humanæ, vel alicujus commodi temporalis, in illud principaliter intuendo, vere rogat, quamvis non bene oret. Hæc est communis sententia: et ratio est, quia non omnes circumstantiae orationis sunt de substantia ejus. Confirmatur a simili ex aliis actibus humanis imperatis a voluntate, ut est eleemosyna, jejunium, etc., nam etiam oratio, præsertim vocalis, est actus imperatus et exterior respectu voluntatis, qui potest retinere substantialem bonitatem, quæ est ex objecto, sine accidental, quæ est ex circumstantiis, ut constat ex 1. 2. Denique confirmatur, quia talis oratio est sufficiens ad implendum præceptum ecclesiasticum recitandi horas, ut omnes fatentur, et infra videbimus; ergo signum est talem orationem esse veram orationem, quia ad implendum præceptum necesse est facere actum præceptum, saltem quoad substantiam ejus. Neque hoc repugnat dictis in superioribus, quia non diximus nullam orationem male factam esse orationem, sed solum illam quæ est mala ex parte rei postulatae, quia illa etiam substantialiter mala est, unde in ipsomet actu exteriori non continet petitionem, quæ mereatur nomen orationis apud Deum, cum ex objecto suo sit potius injuria Dei.

6. *Ad orationem sufficit intentio virtualis, et implicita.* — *Quæ sit virtualis intentio, et implicita.* — Ultimo dicendum est in hoc puncto, intentionem ad orationem requisitam non semper esse expressam vel formalem, sed implicitam et virtuale sufficere. Hoc attigit Navar., d. cap. 13, n. 15, cum Majore, in 4, d. 12, q. 17. Ratio generalis est, quia similis intentio sufficit ad actum moralem, ut late tractavi in 3 tom., d. 13, sect. 3, ubi etiam explicui quando et quomodo sit intentionis virtualis, et quomodo ab habituali et actuali distinguatur. Navarrus autem supra explicat virtualem intentionem per illam conditionalem, quia si interrogaretur quare accipit Breviarium, responderet se id facere ad recitandum. Verumtamen hoc modo magis explicatur habitualis, quam virtualis intentio. Et præterea hujusmodi conditionalis proposi-

tio, nisi fundetur in aliquo actu absoluto, incerta est hominibus, nec sufficit ad proprietatem moralem actus. Igitur implicita intentione illa est, quae non terminatur expresse et formaliter ad actum moralem sub expressa ratione orationis, vel cultus divini, sed sub aliqua ratione magis generali, quae ex habitu vel consuetudine determinatur ad actum moralem. Talis est intentio in exemplo adducto a Navarro. Idem est, si quis habeat voluntatem satisfaciendi suae obligationi, vel impleendi munus suum. Virtualis autem intentio est, quae fundatur in actu praeterito, quando quis operatur ex virtute relicita aliquo modo, ut in citato loco satis explicavi.

CAPUT IV.

UTRUM DE RATIONE ET HONESTATE ORATIONIS VOCALIS SIT ATTENTIO?

1. *Quatuor puncta tractanda.* — Quatuor in hac questione tractari possunt: primum, an aliqua attentio sit de substantia vocalis orationis, et quænam illa sit; secundum, an necessaria sit attentio, ut oratio bene fiat, et sine ullo peccato; tertium, an sit necessaria ad effectus orationis; quartum, an sit necessaria ad impleendum præceptum orandi vocaliter. In hoc ergo capite duo prima exponemus, tertium vero in sequenti, ubi etiam constabit quid dicendum sit de quarto, persistendo solum in præcepto naturali. De ecclesiastico autem præcepto in lib. 4 dicturi sumus.

2. *Tres modi attentionis.* — Supponenda vero est distinctio triplicis attentionis, quam attigit D. Thom. 2. 2, q. 83, art. 3; et Bonavent., Opusc. de Processu religioni., lib. 7, c. 3, ubi etiam eis nomina imponit: unam enim attentionem vocat superficialem, aliam litteralem, aliam spiritualem: prima est attentio ad materialia verba, ut recte et integre dicantur; secunda est ad sensum litteralem verborum, vel petitionis, vel Psalmi, aut lectionis quæ recitatur, et in his descriptionibus conveiunt omnes; in tertia vero attentione explicantur nonnulla varietas. Nam D. Bonavent. tertiam attentionem esse dicit ad sensum spiritualem verborum, ut si quis recitans Psalmum: *Cœli enarrant gloriam Dei*, etc., de prædicatione Apostolorum cogitet. Divus Thomas vero tertiam attentionem esse dicit ad Deum et ad rem pro qua oratur; intelligit autem, etiamsi per verba, quæ profert, id non

significetur in ullo sensu. Et ita intelligit Navar., d. cap. 13, n. 4, adjuncto n. 30. Atque ita potest hoc tertium membrum in tria distingui: nam revera D. Thomas duas attentiones sub illo membro comprehendit, et omnes illæ attentiones distinctæ sunt, et honestæ, unaque ab alia separari potest. Una ergo potest vocari mystica, altera spiritualis ad Deum, seu contemplativa, tertia indigentia propriæ, seu postulationis; vel una dici potest spiritualis in sensu explicato a Bonaventura; et altera divina, seu elevata; tertia magis humana, et proprii commodi.

3. *Attentio est de substantia orationis.* — *An attentio requiratur in oratione voluntaria.* — Primo ergo certum est, aliquam attentionem formalem vel virtualem esse necessariam ad orationem vocalem, non solum ut sit bona, sed etiam ut oratio sit, et sic dici potest attentio esse de substantia orationis. Hæc est sententia communis, in 4, distinct. 15; D. Thom. et Cajetan., dict. q. 83, a. 13, de qua late Navar., in dicto Enchir., cap. 13 et sequentibus; Peltanus, l. 3 de Tribus bonorum operum generibus, cap. 6; et Summissæ, verb. *Oratio*, et verb. *Horæ Canonicae*; Cordub., in Quæst. Theolog., l. 4, q. 13, circa finem, ubi alios refert; et Medina, Cod. de Orat., cap. 14. Et imprimis necessariam esse attentionem, ut oratio honeste fiat, communis est sententia Doctorum, non solum de oratione quæ est in præcepto, sed etiam de oratione quæ omnino voluntaria est. Quia, licet aliquis non teneatur orare, tamen si orare vult, tenetur debito modo orare. Medina tamen supra tribuit Gabrieli, quod oppositum sentiat de oratione vocali voluntaria; ille vero, lect. 62, in Can., litt. D, recte de utraque oratione loquitur; et licet infra, litt. I, neget esse peccatum mente evagari in oratione voluntaria, tamen juxta antecedentia posset exponi de mortali; veritas enim est esse aliquid peccatum. Ratio vero est, quia, ut recte dixit Bonavent., l. de Perfect. vit., cap. 5: *Valde indecens est, ut quis cum Deo loquatur ore, et aliud meditetur corde*; et adiungit: *Talis oratio nunquam exauditur a Deo*; de quo ultimo verbo infra videbimus. Videtur enim loqui Bonaventura de oratione vocali, quæ non omnino fit sine attentione ad verba, sed cum illa conjungit orans cogitationem, seu meditationem de aliis rebus a Deo, et a fine orationis alienis, unde adducit illum Psalm. 118: *Clamari in toto corde meo*; et Glossam ibi dicentem: *Dirisum cor non*

impetrat quod petit; dividit autem cor, qui dividium habet in celo, et dimidium in terra. Et hoc confirmat Cyprianus, lib. de Oration., dicens: *Segnitia est, alienari et capi ineptis et profani cogitationibus, dum Dominum deprecaris, etc.*; et infra subdit: *Hoc est, cum oras Dominum, majestatem ejus offendere*; et alios infra referemus. Si ergo illud indecens est, et non fit sine culpa, multo major culpa est aperire os ad celum, et totum cor habere in terra, dignum profecto illa reprehensione divina, Isai. 29: *Populus iste ore suo et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me.* Quamvis enim illa verba in alio sensu dicta sint, tamen, ut Hieronymus notat, *similis inde discere possumus, quomodo quis appropinquet Deo*; et infra: *Appropinquamus Deo corpore, non mente, sicut et de Moyse legimus: Appropinquavit Moyses solus ad Deum, ceteri autem non appropinquabant; orabat enim Deum in spiritu, et accedebat ad Deum sensu et spiritu*; alludens ad verba Christi, Joan. 4: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate; nam et Pater tales querit, qui adorent eum.*

4. *Confirmatur conclusio.* — Ex quo loco potest dicta veritas confirmari: nam vocalis oratio quedam adoratio est late sumpta, id est, quidam cultus Dei externus; ergo debet fieri in spiritu, et veritate; ergo requirit attentionem mentis, alias fiet solo corpore, et non in spiritu; quamvis enim adoratio in spiritu non excludat actionem corporis, juxta sanam doctrinam, requirit tamen principali spiritus influxum, ut sit vera adoratio; sic ergo oratio requirit etiam attentionem, et ideo ait Paulus 1 ad Corinth. 14: *Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente*; et loquitur aperte de oratione et psalmo vocali, ut ex contextu constat, et omnes exponunt. Ac propterea recte monet August., Enarr. adj. Psalm. 39: *Dicant labia quod habet cor.* Confirmatur tandem, quia etiam inter homines non parva irreverentia est loqui cum principe vel superiore, ad ipsum non attendendo, neque ad verba quæ ipsi dicuntur, maxime quando ex modo et signis alter potest cognoscere incogitantiam loquentis; Deus autem intuetur cor, et videt indebitum modum loquendi ad ipsum; ergo talis oratio non fit sine culpa.

5. *Non est oratio, vocalis locutio sine attentione.* — Atque ex his concludi etiam potest, vocalis locutionem ad Deum sine ulla mentis attentione non esse orationem; nam ora-

tio in genere sumpta est ascensus mentis ad Deum, et hoc essentialiter includit, etiam ut est petitio facta ad Deum, ut patet ex omnibus dictis in lib. 1, a principio; sed qui profert verba sine ulla attentione, nullo modo ascendit ad Deum corde; ergo revera non orat. Item, qui habet genua flexa, et nullo modo ad Deum attendit, nullo modo adorat Deum, quia, licet habeat externam corporis positionem aptam ad significandum cultum, tamen actu non significat, quia in mente nullus est cultus; ergo similiter qui profert verba sine ulla attentione, non orat, quia revera mentem orantem non indicat, vel falso indicat. Tertio sumi potest argumentum a posteriori; nam is qui orat sine attentione, non implet ecclesiasticum præceptum orandi; ergo signum est illam vocalem prolationem tunc non esse orationem, etiam externam; nam si esset externa oratio, illa sufficeret ad impleendum præceptum humanum. Sed de hoc argumento plura in libro seq.

6. *Attentio formalis an necessaria.* — Dixi autem, *attentio formalis, vel virtualis*, quia non semper est necessaria formalis, et ad minimum virtualis necessaria est. Prior pars constat, quia formalis attentio requirit actualem advertentiam et cognitionem circa orationem vel Deum, aliquo ex tribus modis supra positis. Fieri autem potest ut homo involuntarie ita distrahitur, dum vocalem orationem profert, ut nullam talem cogitationem habeat; sine voluntate autem non peccat, ut constat; ergo ad vitandum peccatum non est necessaria attentio; deinde, non obstante illa distractione, vocalis illa oratio vera oratio est, cuius signum est, quia illa sufficit ad impleendum præceptum sine obligatione iterandi verbum, ut infra videbimus; ergo talis attentio actualis nec de substantia orationis vocalis est. Imo addit D. Thom., d. art. 13, ad 3, evagationem mentis, quæ fit præter propositum, fructum orationis non tollere, quod statim videbimus; ergo multo minus potest substantiam vel veritatem orationis tollere.

7. *Virtualis attentio an necessaria.* — *Oratio voluntarie non attenta non implet præceptum.* — Altera vero pars de virtualis attentionis necessitate probatur e converso, quia si quis voluntarie distrahitur, seu animadversens se proferre verba sine actuali attentione mentis, non curat, et negligit, atque ita prosequitur sermonem suum, jam ille non orat, neque implet præceptum orandi, ut dictum